

МИКОЛАЇВСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ РОСІЙСЬКОГО ТЕХНІЧНОГО ТОВАРИСТВА: СКЛАД ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Добровольська В. А.

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки
Херсонської державної морської академії
м. Херсон, Україна*

Скасування кріпосного права та ліберальні реформи 60–70-х рр. XIX ст. в Російській імперії сприяли активним змінам усіх напрямів суспільного та економічного життя в Україні. Друга половина XIX ст. характеризувалася активною суспільною діяльністю населення, інтенсифікацією проявів громадської ініціативи в галузі місцевого самоуправління, економіки, науки, освіти та культури. Спостерігалось чисельне зростання різних громадських організацій та товариств. Потреба в розвитку техніки і промисловості спонукала технічну та наукову інтелігенцію до пошуку шляхів співпраці.

Причина наукового інтересу щодо діяльності Миколаївського відділення Імператорського Російського технічного товариства (ІРТТ) пов'язана з особливістю соціально-економічного розвитку Півдня України та місцем і роллю південних портів у виконання логістичних завдань пореформеного періоду.

Уперше ідея створення в місті Миколаєві громадського об'єднання для обміну думками щодо технічного розвитку флоту виникла серед місцевих інженерів-механіків ще у 1864 р. Ініціаторами створення такого об'єднання стали А. Леонт'єв, І. Федосєєв, І. Нузінов, М. Попов та К. Селєзньов [1, с. 80]. Зі створенням у квітні 1866 р. Російського технічного товариства [8, с. 397] та розширенням його діяльності в регіонах, у другій половині XIX ст. спостерігалось прискорення науково-технічного прогресу, сприяння розвитку освіти та поєднання науки з практикою. Активна діяльність Миколаївського об'єднання інженерів-механіків флоту дозволила їм ініціювати створення в місті відділення РТТ.

Перше відкриття відділення відбулося у 1869 р. Його очолив генерал-лейтенант К. Константинов, секретарем було обрано К. Селєзньова [1, с. 81]. Відділенням було сформовано три відділи: механічний, хімічний і морський. На той час відділення нараховувало 60 членів. Переважно це були військові артилеристи та інженери-механіки.

Ключовими напрямами діяльності Миколаївського відділення РТТ цього періоду стали прикладна механіка, геологія та сільське господарство. Однак, брак коштів та невирішеність багатьох організаційних питань не дозволили подальше існувати відділення РТТ в Миколаєві.

Розвиток науково-технічного прогресу та промисловості на українських землях в кінці XIX ст. продовжував втягувати Миколаїв та його технічну і освітню інтелігенцію в ці процеси. Тому в середовищі технічної інтелігенції Миколаєва знову виникла ідея клопотатися перед Імператорським Російським технічних товариством в Петербурзі про відкриття в Миколаєві його відділення. Активними ініціаторами просування цієї ідеї були відомі інженери К. Ратник, Г. Теодорович, Л. Юстус, В. Рюмін, С. Штукенберг. Їх наполегливість мала свій результат і постановою ІРТТ від 12 травня 1893 р. дозволялося відкриття такого відділення в місті Миколаєві [2, с. 4].

На перших організаційних зборах членів-засновників відділення, що відбулися 20 липня 1893 р., його головою було обрано К. Ратника, заступником – В. Даценка, секретарем-скарбником – Л. Белявіна [1, с. 81]. Склад відділення формувався із дійсних членів і членів-змагальників та постійно змінювався. Упродовж 1893–1910 рр. до складу відділення входило від 45 до 90 членів. Вищими органами діяльності відділення були його загальні збори та Рада. Упродовж року відбувалося в середньому до 15 засідань загальних зборів усіх членів відділення, на яких заслуховувалися звіти, таємним голосуванням обиралися нові члени, заслуховувалися доповіді відомих інженерів-практиків та науковців, вирішувалися організаційні питання. Наприклад, 19 лютого 1894 р. було затверджено правила прийому замовлень і доручень, що надходили як від різних установ, так і від приватних осіб, щодо створення технічних проєктів, здійснення аналізів, випробувань, формування кошторисів тощо [3].

У період між загальними зборами діяла Рада відділення, яка збиралася кілька разів на місяць для обговорення поточних справ, координації його подальшої діяльності. За засіданнях Ради проводилося попереднє обговорення доповідей, що мали озвучуватися на загальних зборах, а також здійснювалася підготовка до проведення загальних зборів. Рада відділення займалася підготовкою відповідей з різних технічних питань на прохання урядових установ, міської управи та приватних осіб, призначала експертів або експертні комісії. До складу Ради входило 7 осіб. Незмінним головою Ради Миколаївського відділення упродовж тривалого часу був Г. Теодорович, товаришем голови – Л. Юстусь, якого у 1910 р. на цій посаді замінив М. Фадєєв [7, с. 3].

Діяльність Миколаївського відділення ІРТТ можна характеризувати за двома напрямами: вирішення питань внутрішньо-організаційної діяльності та активна науково-технічна, організаційна і просвітницька

діяльність. Для реалізації цих завдань відділенням створювалися різного виду комісії. На початку формування діяльності відділення постало питання про належну організацію його роботи, пошук приміщення та фінансування. Для вирішення цих завдань було створено господарську, організаційну та ревізійну комісії [3, с. 4–9]. При відділення функціонувала канцелярія. Усе листування і фінансова звітність по касі відділення здійснювалися через секретаря-скарбника. Кошти відділення зберігалися на рахунках ошадної каси Миколаївського відділення державного банку. До обов'язків секретаря відділення входило також ведення журналів засідань Ради, протоколів загальних зборів, оформлення рефератів лекцій та бесід на технічну тематику, які публікувалися потім у місцевій газеті «Южанинъ» [3, с. 16].

Важливим напрямом діяльності Миколаївського відділення ІРТТ стало сприяння розвитку професійної освіти в регіоні. Уже 5 листопада 1894 р. загальними зборами було ухвалено рішення про створення при відділенні Постійної комісії з технічної освіти для організації роботи вечірніх і недільних класів технічного креслення і малювання для дорослих ремісників. Цією комісією у складі Л. Белявіна, Г. Властеліца, Л. Гавришева, С. Штукенберга, К. Боклевського було розроблено проект Положення цих класів, здійснювався пошук шляхів забезпечення їх приміщенням та фінансуванням з боку Миколаївського міського громадського управління, до попечителя Одеського округу було направлено клопотання про дозвіл на відкриття цих класів [3, с. 11]. 3 березня 1895 р. на посаду голови Постійної комісії з технічної освіти при Миколаївському відділенні ІРТТ Міністром народної освіти було призначено І. Юр'єва. Розвиток транспорту та співпраця Миколаївського відділення з управлінням Харківсько-Миколаївської залізниці спонукали членів Комісії також шукати відповіді на запити про організацію курсів для кочегарів і машиністів [6, с. 14]. У листопаді 1894 р. при відділенні також було створено й Комісію з вироблення положення і програм роботи майбутнього Миколаївського середнього технічного училища. Головою цієї Комісії було обрано директора Миколаївського Олександрівського реального училища І. Колосовського, секретарем – Л. Гавришева [4, с. 11].

Окремо Миколаївським відділенням було створено Будівельну групу та сформовано будівельний комітет. Уже в 1895 р. на них було покладено обов'язки розробки проекту будівництва притулку при Миколаївській католицькій церкві. На замовлення міської управи ця група займалася дослідженням та порівняльним випробуванням гранітів Дніпровського і Висунського кар'єрів для визначення ступеню їх придатності для будівництва доріг [4, с. 21]. На базі будівельного комітету було створено окрему будівельну групу у складі Є. Штукенберга, В. Коновалова та Л. Роде, яка, за фінансової підтримки місцевої влади,

займалася питаннями проєктування та організації будівництва приміщення для Миколаївського відділення ІРТТ [6, с. 8]. Завершення будівництва нового приміщення для Миколаївського відділення ІРТТ та урочисте його відкриття відбулося у 1900 р.

Приклад співпраці науки і виробництва демонструє організація діяльності Миколаївського відділення ІРТТ зі створення комісій, що мали тимчасовий характер. Упродовж кожного календарного року діяло в середньому по 12 таких комісій [5, с. 6]. Вони створювалися для вирішення нагальних проблем або запитів місцевих органів влади та підприємств. Після виконання покладених на них завдань, голови таких комісій звітувалися перед загальними зборами і комісії припиняли свою діяльність. Прикладом може бути діяльність Комісії з елеваторної справи, створеної у 1894 р. Поштовою для її організації стала доповідь О. Ерліха на загальних зборах 19 листопада 1894 р. на тему: «Елеваторна справа та її значення для хлібного експорту» [3, с. 6]. Комісія з елеваторної справи займалася збором та систематизацією необхідних відомостей і статистичних даних, літератури з питання роботи елеваторів за кордоном.

Також упродовж кожного календарного року на загальних засіданнях відділення заслуховували та обговорювали в середньому по 20 доповідей з технічної тематики. Здійснювався і науковий обмін думками. На засідання упродовж року запрошувалися інженери, техніки, науковці університетів, директори заводів, які інформували про стан справ у промисловості, нові технічні винаходи та пропонували шляхи їх впровадження у виробництво. Крім того, фахівцями відділення здійснювалися експертизи сільськогосподарської техніки, що виготовлялася Миколаївськими машинобудівними підприємствами. Усі ці засідання були відкритими, оскільки крім членів відділення їх могли відвідувати всі бажаючі.

Таким чином, Миколаївське відділення ІРТТ стало одним із наймасовіших громадських об'єднань в Херсонській губернії. Воно поступово і впевнено інтегрувалося в життя міста, завойовувало довіру суспільства, розширювало коло своїх замовників, які зверталися до нього за вирішенням своїх технічних питань. Діяльність відділення ІРТТ в Миколаєві була досить різноплановою і продуктивною. Значною мірою вона була зорієнтована на започаткування професійної технічної освіти для дорослого населення, допомогу у відкритті і реформуванні навчальних закладів, у тому числі й на розробку методичних матеріалів, а також організацію промислових виставок і активну наукову та практичну діяльність.

Література:

1. Гузенко Ю.І. Миколаївське відділення Імператорського Руського технічного товариства у 90-х рр. XIX ст. *Наукові праці*. 2006. Том 48. Вип. 35. *Історичні науки*. С. 80–84.

2. Отчет о деятельности Николаевского отделения Императорского Русского технического общества за 1893 год. Николаев : Рус. типолитогр., 1894. 15 с.
3. Отчет о деятельности Николаевского отделения Императорского Русского технического общества за 1894 год. Николаев : Рус. типолитогр., 1895. 27 с.
4. Отчет о деятельности Николаевского отделения Императорского Русского технического общества за 1895 год. Николаев : Рус. типолитогр., 1896. 56 с.
5. Отчет о деятельности Николаевского отделения Императорского Русского технического общества за 1899 год. Николаев : Тип. А.Г. Шнейдера, 1900. 49 с.
6. Отчет о деятельности Николаевского отделения Императорского Русского технического общества за 1898 год. Николаев : Рус. типолитогр., 1899. 30 с.
7. Отчет о деятельности Николаевского отделения Императорского Русского технического общества за 1910 год. Николаев : Электротечатня А. Г. Шнейдера, 1911. 28 с.
8. Полное собрание законов Российской империи. Собр. 2-е. СПб, 1830–1885. Т. XLI. 1866. № 43219.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-270-1-4>

**АКТУАЛІЗАЦІЯ ВИВЧЕННЯ «ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ» ЯК ОБОВ'ЯЗКОВОЇ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ У ЗВО
ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Маруховська-Картунова О. О.

*кандидат філософських наук, завідувач секції суспільних наук,
доцент кафедри іноземних мов та загальноосвітніх дисциплін*

Університету економіки та права «КРОК»

м. Київ, Україна

Необхідність і актуалізація важливої проблеми вивчення «Історії України та української культури» як обов'язкової навчальної дисципліни у вищих навчальних закладах України взагалі, і для національно-патріотичного виховання студентської молоді, зокрема, в умовах